

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” หรือ Sustainable development ได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในวงการพัฒนา การประชุมโลกว่าด้วยการพัฒนาสังคม (World Summit on Social Development) ที่กรุงโคเปนเฮเกน ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1995 นั้น ได้มีการกล่าวถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งนับว่ามีความสำคัญยิ่ง สาระสำคัญส่วนหนึ่งคือการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมและช่วยให้เกิดการพัฒนาโดยยึดคนเป็นศูนย์กลาง ให้ความสำคัญกับการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยผสมผสานประเด็นประชากรเข้าไปในยุทธศาสตร์ของการพัฒนาซึ่งจะช่วยให้ก้าวไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเร็วขึ้น สามารถลดความยากจน ช่วยให้บรรลุเป้าหมายด้านประชากร และปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น (United Nations, 1992: 29)

สำหรับประเทศไทย คำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เริ่มใช้กันอย่างจริงจังและแพร่หลายมากขึ้นเมื่อประเทศไทย ในฐานะสมาชิกประเทศขององค์การสหประชาชาติ ได้เข้าร่วมประชุมสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development-UNCED) ที่กรุงริโอ เดอ จานโร ประเทศบราซิล ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1992 และรับในแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกหยิบยก นำมากำหนดนิยาม และอธิบายให้เข้ากับบริบทของการพัฒนาในสังคมไทยมากขึ้น เช่น อธิบายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนครอบคลุมเรื่องสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน สุขภาพหมายถึงสุขภาพะทั้งทางกาย ทางจิต และทางสังคม อันเป็นที่ปรารถนาของมนุษย์และเป็นจุดมุ่งหมายของการพัฒนา ฉะนั้นสุขภาพจึงเป็นธรรมชาติที่ดีที่สุดของการพัฒนา และเนื่องจากสิ่งแวดล้อมเป็นระบบที่ค่าทุนชีวิต หากสิ่งแวดล้อมไม่ยั่งยืน สุขภาพหรือการพัฒนาจะไม่ยั่งยืนด้วยความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเครื่องกำหนดความยั่งยืนของการพัฒนา (ประเวศ วสี, 2530: 143-158)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) เป็นอีกท่านหนึ่งที่ได้ค้นคว้าเรียบเรียงเรื่องนี้ขึ้น อาจถือว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในทรรศนะของชาวพุทธก็ได้ ท่านเห็นว่าการพัฒนาในความหมายเดิมนั้นจะพูดอย่างไรก็ไม่พ้นเรื่องเศรษฐกิจ เรื่องอุตสาหกรรม เรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งก่อให้เกิด

เกิดการผิดพลาดในการพัฒนาและสร้างปัญหาต่าง ๆ ในสามประการคือ เรื่องที่ตีหมดไป เช่น ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอ เรื่องของเสียที่คนเพิ่มใส่เข้ามาให้แก่โลก เช่น สารพิษ ขยะ และ เรื่องคนที่เป็นผู้ก่อปัญหาเหล่านี้ การแก้ปัญหาก็ต้องพุ่งเป้าหมายที่สามอย่างนี้ คือ ประชากร ที่มากจะถล่มโลก การร่อยหรอสูญสิ้นไปของทรัพยากร ซึ่งจะต้องหยุดยั้งการทำลายทรัพยากร และฟื้นฟูให้กลับอุดมสมบูรณ์ขึ้นมา และ มลภาวะของเสีย ที่ต้องกำจัด หรือทำให้ลดน้อยลง หรือทำให้หมดไป และเพื่อที่จะให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องพัฒนาคนขึ้นมาเป็นแกนบูรณาการในระบบการพัฒนาคือ เป็นองค์กรรวม โดยการประสานและเกื้อกูลกันของระบบความสัมพันธ์แห่งองค์ประกอบ 3 อย่างคือ มนุษย์ สังคม และธรรมชาติ และสิ่งที่สำคัญยิ่งที่จะพัฒนาคนขึ้นมาเป็นแกนหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนก็คือการศึกษา (พระธรรมปิฎก [ป.อ.ปยุตฺโต], 2539: 66-67)

ถึงแม้ว่าปัจจุบันแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนจะถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นที่สำคัญ แต่การพัฒนาประเทศที่ผ่านมานั้น ยุทธศาสตร์การพัฒนานำมาใช้ย่อมเป็นไปตามกระบวนการพัฒนาที่ถูกละเลยหรือมีความสอดคล้องเหมาะสมกับการพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลานั้น ประเทศไทยก็เช่นเดียวกับหลาย ๆ ประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งที่ผ่านมามีการยอมรับและให้ความสำคัญกับทฤษฎีภาวะทันสมัยมาโดยตลอด โดยมุ่งเน้นที่ความเจริญเติบโตทางด้านการเศรษฐกิจ ปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม และมุ่งยกระดับมาตรฐานการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างตะวันตก และด้วยข้อจำกัดหลายประการที่มีอยู่ ทำให้ลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเป็นไปอย่างที่ว่า เรียกว่า “ทันสมัยแต่ไม่พัฒนา” (Modernization without development) (Jacob, cited in Suvit Pichayasathit)

ความเห็นนี้สอดคล้องกับข้อวิจารณ์ของ Bello (1994: 85-86) ที่ว่าความพยายามของประเทศไทยที่จะทำให้ประเทศสังคมเกษตรกรรมกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrializing Countries - NICS) นั้น ได้ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงต่อระบบนิเวศน์วิทยา เกิดวิกฤตการณ์ทางการเกษตร การพึ่งพิงทางด้านเทคโนโลยีจากประเทศญี่ปุ่น และการเจริญเติบโตอย่างขาดความเสมอภาค เขากล่าวว่าประเทศไทยเป็นตัวอย่างอันดีที่แสดงให้เห็นถึงข้อขัดแย้ง (contradiction) ของสิ่งที่เรียกว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ ทั้งนี้เพราะผลจากการเปลี่ยนแปลงจากการส่งออกซึ่งเป็นผลผลิตทางการเกษตรมาสู่ประเทศที่ส่งออกอันเป็นผลผลิตจากโรงงาน (manufactured goods) นั้นปรากฏว่าเหลือพื้นที่ป่าไม้ของประเทศเพียง 17 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้วิกฤตการณ์จากอุตสาหกรรมได้เกิดขึ้นมากมาย เช่น น้ำเน่าเสีย คุณภาพอากาศลดลงและความปลอดภัยจากอุตสาหกรรมก็มิได้มีการควบคุมกันอย่างจริงจังเพื่อให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้

การพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมเปิดโอกาสให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์กันอย่างมาก หลังปี ค.ศ. 1960 นายทุนอุตสาหกรรมได้รับโอกาสในการแสวงหาผลประโยชน์จากมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติอย่างเสรีและไร้ขอบเขต กฎหมายการจำกัดสิทธิการครอบครองที่ดินถูกยกเลิกไป ดังนั้นทรัพยากรต่าง ๆ จึงถูกครอบครองอย่างไร้ขีดจำกัด ความต้องการทางด้านไฟฟ้าทำให้เกิดการทำลายป่าอย่างขนานใหญ่ การพยายามเพิ่มรายได้ประชาชาติเพื่อที่จะสะท้อนถึงความอยู่ดีของประชาชน แต่กลับทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและมนุษย์อย่างรุนแรงและไม่จำเป็นเนื่องจากเป็นต้นทุนทางสังคมอีกด้วย

ผลกระทบของการพัฒนาที่ก่อให้เกิดปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม สร้างมลภาวะและพิษภัยต่าง ๆ อันเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมและผู้คนที่ขาดจิตสำนึกนั้น นับว่าเป็นผลกระทบอันใหญ่หลวง ก่อให้เกิดภัยธรรมชาติและส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้คนจำนวนมาก จนกระทั่งประชาชนทั่วไปเริ่มตระหนักว่า เราไม่สามารถมีสังคมหรือเศรษฐกิจที่สุขสมบูรณ์อยู่ในโลกที่มีแต่ความยากจนและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมได้ และเมื่อมองการพัฒนาในลักษณะเช่นนี้ นิยามของการพัฒนาต้องครอบคลุมในหลายมิติ ดังความเห็นของ โกลด์สเวอรี่ (2537: 39) ที่ว่า

1. ในทางเศรษฐกิจ หมายถึง การเพิ่มผลผลิตและการก่อให้เกิดการเติบโตทางด้านอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่องในตัวของมันเอง
2. ในทางสังคม หมายถึง การกระจายรายได้อย่างเสมอภาคและการดึงมวลชนที่เคยอยู่รอบนอกเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจการเงิน
3. ในทางวัฒนธรรม หมายถึง การสร้างความรู้สึกว่าคนมีความเป็นชนชาติ มีความเชื่อมั่น และพร้อมที่จะเสียสละเพื่อชาติของตน

Karunan (2537:18-19) ได้พยายามนิยามการพัฒนาในมิติแบบองค์รวมทั้งตัวบุคคลและจิตสำนึกโดยเสนอความหมายใน 4 แนวคิด คือ

1. การพัฒนาที่เป็นแนวคิดกว้าง ๆ และครอบคลุม โดยไม่ใช่คำนึงเฉพาะ GNP เท่านั้น หากแต่คำนึงถึงการบรรลุถึงศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งรวมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และจิตวิญญาณ
2. การพัฒนาควรเข้าใจในแง่ของกระบวนการ (process) มากกว่าจะคิดถึงสภาพ (state) ที่ต้องการจะบรรลุถึง
3. การพัฒนาต้องเป็นแนวคิดที่เปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลงและทบทวน
4. ควรมองว่าตัวบุคคลคือศูนย์กลางการพัฒนา ฉะนั้นแนวคิดการพัฒนาควรจะรวมมิติของการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของจิตวิญญาณเข้าไปในรูปแบบของวัฒนธรรมชาติ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดสัมมนา แนวคิด ทิศทาง และแผนพัฒนาประชาชนในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 โดยจัด ประชุมระดับภูมิภาค 9 ครั้ง และสรุปผลการสัมมนาว่า การพัฒนาที่ผ่านมาก่อให้เกิดปัญหาหลาย ประการที่ทำให้การพัฒนาประเทศขาดสมดุล และนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนในระยะยาว เช่น ปัญหาความไม่เป็นธรรม หรือความไม่เท่าเทียมกันของคนไทย ทั้งด้านรายได้และการเข้าถึง บริการพื้นฐานต่าง ๆ ปัญหาคุณภาพของคน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ตลอดจนปัญหา สังคมในด้านต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ที่ไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ไป และได้รับความลำบากจากการดำรงชีวิตมากขึ้น

จากสภาพที่เป็นอยู่และแนวโน้มของสภาวะแวดล้อมทางสังคมภายใต้ยุคโลกาภิวัตน์ หาก ปลดปล่อยให้เป็นเช่นนี้ อาจกล่าวได้ว่าคนไทยบางกลุ่มที่มีโอกาส มีศักยภาพสูง จะสามารถได้รับ ประโยชน์อย่างเต็มที่จากผลของการพัฒนาประเทศ แต่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสอีกจำนวนหนึ่งซึ่งไม่ สามารถปรับตัวได้ทันจะประสบความยากลำบากยิ่งขึ้น ช่องว่างของคุณภาพชีวิตคนไทยในแต่ละ กลุ่มจะขยายตัวมากขึ้น ปัญหาด้านสังคมจะทวีความรุนแรงไม่ว่าจะเป็นปัญหาการกระจายรายได้ ความยากจน เด็กและผู้สูงอายุมีโอกาสที่จะถูกทอดทิ้งมากขึ้น ปัญหาอาชญากรรม และความไม่ มั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น ในขณะที่ปัญหาความเสื่อมโทรม ของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมจะขยายตัว ปัญหาดังกล่าวจะกระทบต่อคุณภาพชีวิตของ คนไทยส่วนใหญ่ และกระทบต่อการพัฒนาในระยะต่อไปด้วย ข้อสรุปสภาพสังคมที่พึงปรารถนา ในอนาคตในวิสัยทัศน์ของผู้แทนจาก 9 อนุภูมิภาคแบ่งได้เป็นสองลักษณะคือ สภาพสังคมที่พึง ปรารถนาที่มีสภาพคล้ายกัน และสภาพสังคมที่พึงปรารถนาที่มีลักษณะเฉพาะภูมิภาค

สภาพสังคมที่พึงปรารถนาที่มีลักษณะคล้ายกัน คือการมีสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ ร่วมเย็นเป็นสุข คนมีความสุข ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสมบูรณ์ยั่งยืน คนสามารถ อยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีความสุข อย่างเข้าใจซึ่งกันและกัน สภาพสังคม ที่พึงปรารถนาจึงเป็นสังคมที่มีความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีการพัฒนาที่เป็น บูรณาการทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม การทหาร และสิ่งแวดล้อม โดยมีศูนย์กลาง อยู่ที่คน กล่าวคือเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่มุ่งถึงความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีของคน

สภาพสังคมที่พึงปรารถนาที่มีลักษณะเฉพาะภูมิภาค สะท้อนข้อเท็จจริงที่ว่าแต่ละ ภูมิภาคมีปัญหาและความต้องการที่แตกต่างกันตามสภาพภูมิประเทศ สภาพสังคม วัฒนธรรม และ วิถีชีวิตของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ [สศช.], 2538: 45)

เมื่อพิจารณาในเชิงพื้นที่แล้ว พื้นที่เขตอุตสาหกรรมจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมมากที่สุด ทั้งนี้เพราะขยะและสิ่งปฏิกูลจากโรงงานอุตสาหกรรมจะมีปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ สิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นอากาศและน้ำจะมีคุณภาพเสื่อมโทรมลงเรื่อย ๆ เนื่องมาจากได้รับของเสียที่ปล่อยจากโรงงานอุตสาหกรรมในปริมาณที่ก่อให้เกิดการขาดสมดุลของระบบนิเวศน์ (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2537: 41) ดังนั้นเมื่อพิจารณาในประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงต้องให้ความสนใจกับพื้นที่เขตอุตสาหกรรม

การศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม บทบาทของการศึกษาคือการพัฒนาคนให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ วิจิตร ศรีสอ้าน (2534: 10) กล่าวว่า “การศึกษาเป็นกิจกรรมและเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก จนถึงกับมีคำกล่าวว่าการบวนการพัฒนาเป็นกระบวนการศึกษาชนิดหนึ่ง (The development process is an educational process)” ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการศึกษากับการพัฒนานั้น ชนิดา รักษ์พลเมือง (2534: 31) อธิบายว่าอาจวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการศึกษากับมิติต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เชิงมหภาค (macro analysis) โดยวิเคราะห์การศึกษาในส่วนสัมพันธ์กับโครงสร้างและการหน้าที่ของสังคมส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ อุดมการณ์ทางการเมือง วัฒนธรรม ฯลฯ และหากจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการศึกษากับมิติต่าง ๆ ของสังคมแล้วก็ควรศึกษาถึงความเป็นไปได้และความสอดคล้องที่จะนำไปใช้เพื่อพัฒนาการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายนั้น ๆ ด้วย

การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนควรให้ความสนใจเป็นพิเศษกับพื้นที่อุตสาหกรรม ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้อง ได้เกิดความตระหนัก เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม มีความรู้ความเข้าใจและร่วมดำเนินการอย่างถูกต้องเพื่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น การศึกษาจึงมีความสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) มีรายละเอียดว่าการศึกษาจะมีบทบาทและกำหนดกลยุทธ์ในการทำหน้าที่พัฒนาให้คนทุกคนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เป็นคนดี มีคุณธรรม สุขภาพพลานามัยที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีจิตสำนึกและมีบทบาทในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่ดีงาม ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาประเทศมีความสมดุล (สศช. , 2539: 11)

กรมการศึกษานอกโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาให้กับประชาชน โดยมี การจัดในหลายลักษณะ ทั้งการศึกษาสายสามัญ การฝึกอาชีพ และการศึกษาตามอัธยาศัยที่ใช้สื่อ และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นการศึกษาที่เปิดกว้าง หลากหลาย ให้อิสระและทางเลือกแก่ผู้เรียน เพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต นับเป็นการช่วยเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

(Learning society) ที่มุ่งให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของคนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต หรือพัฒนาตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน (ปิวย อึ้งภากรณ์ อ้างถึงใน สุขเมธ ตันติเวชกุล, 2539: 41) และสำหรับการศึกษานอกโรงเรียนในพื้นที่เขตอุตสาหกรรมนั้น กลุ่มเป้าหมายที่เน้นคือแรงงานในภาคอุตสาหกรรม โดยมีเป้าหมายสำคัญที่การยกระดับความรู้พื้นฐานของแรงงานภาคอุตสาหกรรมให้สูงขึ้น มุ่งให้แรงงานที่ยังไม่จบการศึกษาภาคบังคับได้ศึกษาจนจบประถมศึกษาปีที่ 6 และส่งเสริมให้ศึกษาต่อจนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน[กศน.], 2537: 2-3) นอกจากนี้ยังมีการจัดหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ให้กับแรงงาน โดยความร่วมมือของโรงงานและสถานประกอบการ มีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้บริการความรู้และข้อมูลข่าวสารในรูปแบบของห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน และโดยผ่านสื่อต่าง ๆ กล่าวโดยสรุป กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในพื้นที่อุตสาหกรรมที่จัดอยู่ในปัจจุบัน มุ่งพัฒนาปัจเจกบุคคลเป็นสำคัญ เนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่ไม่ได้แตกต่างจากพื้นที่อื่นของประเทศ ซึ่งหากเรามองว่าพื้นที่อุตสาหกรรมมีสภาพที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นแล้ว การศึกษานอกโรงเรียนก็น่าจะมีรูปแบบที่แตกต่างออกไป หลักสูตรและวิธีการจัดการควรสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อุตสาหกรรม และตอบสนองต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในเขตอุตสาหกรรม
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในเขตอุตสาหกรรม

ขอบเขตของการวิจัย

1. พื้นที่ศึกษา การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาชุมชน 2 แห่งในพื้นที่เขตอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดมลภาวะที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน เพราะเป็นที่ตั้งของโรงงานขนาดใหญ่ ที่ลักษณะ ประเภท ชนิด และขนาด ของโรงงาน จะต้องแจ้งให้ผู้อนุญาตทราบ หรือจะต้องได้รับใบอนุญาตก่อนจึงจะดำเนินการได้ (กรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2535: 3) มีการดำเนินการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือหลายรูปแบบ ผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น (Pilot study) และเลือกชุมชน 2 แห่งของจังหวัดในภาคกลาง คือ จังหวัดนครปฐม และ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรทางด้านเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน มี 8 ด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม อาชีพและเศรษฐกิจ สุขภาพอนามัยและสาธารณสุข ข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ การศึกษานอกโรงเรียน วัฒนธรรมและจิตใจ ประชาสังคม ความมั่นคงของชีวิตและสิทธิเสรีภาพ และด้านครอบครัว (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสมาคมวิจัยเชิงคุณภาพแห่งประเทศไทย, 2541)

2.2 ตัวแปรทางด้านรูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนในเขตอุตสาหกรรม ศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมจากประชากรในพื้นที่วิจัย วิเคราะห์/สังเคราะห์แนวโน้มและแนวความคิดในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนทั้งในและต่างประเทศ และนำเสนอสาระของรูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนในเขตอุตสาหกรรม ภายได้หัวข้อต่าง ๆ คือ แนวความคิดเบื้องต้น รูปแบบการจัดการศึกษา วัตถุประสงค์การจัดการศึกษา ข้อเสนอแนะนโยบาย หลักการจัดการศึกษา เป้าหมายในการจัดการศึกษา วัตถุประสงค์ ลักษณะที่สำคัญในการจัดการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย กรอบหลักสูตร/เนื้อหา สื่อการเรียนการสอน องค์กรและการจัดการศึกษา ระบบกำกับดูแลและประเมินโครงการ (UNESCO/PROAP, 1993. / PCSD, UN: <http://gerio.org/edu/pcsd/htm>; INTERNET / กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2630)

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ข้อมูลด้านปฐมภูมิเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมที่ได้จากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เจาะลึก ถือว่าเป็นตัวแทนความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เขตอุตสาหกรรม จำนวนสองแห่งที่ใช้เป็นกรณีศึกษาได้

3. เครื่องชี้วัดที่สร้างขึ้นจากการการที่ประชากรระบุสภาพปัญหา แนวทางแก้ไข ถือว่าเป็นเครื่องชี้วัดที่สร้างขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. รูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนในเขตอุตสาหกรรมนี้ ถือว่าเป็นรูปแบบการศึกษานอกโรงเรียน ที่ได้พัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการทางด้านคุณภาพชีวิตและสังคมของประชากรในพื้นที่อุตสาหกรรมที่ใช้เป็นกรณีศึกษา 2 แห่งนี้เป็นหลัก การนำไปใช้ในพื้นที่อุตสาหกรรมอื่น ๆ อาจต้องประยุกต์ตามความเหมาะสม

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยได้ใช้แนวคิดใน 2 เรื่องหลัก คือ แนวคิดในการสร้างเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและ สังคมตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และแนวคิดในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. แนวคิดในการสร้างเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยศึกษาจากแนวคิดต่าง ๆ คือ

1.1 แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่ง “คุณภาพชีวิต” หมายถึงระดับความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม ระดับความพึงพอใจในความต้องการส่วนหนึ่งของมนุษย์ และโครงการเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตเป็น โครงการที่มีเป้าหมายเพื่อช่วยให้ผู้เรียนและชุมชนได้รับความรู้ เจตคติ ค่านิยม และทักษะที่จำเป็น เพื่อให้สามารถนำไปปรับปรุงคุณภาพชีวิต ทั้งในลักษณะของปัจเจกบุคคล และในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชน (UNESCO/PROAP,1993: 1)

1.2 การพัฒนามนุษย์ เป็นการเสริมสร้างศักยภาพในตัวมนุษย์ให้เปลี่ยนไปในแนวทางที่ดีกว่า เพื่อนำไปสู่ชีวิตที่มีประโยชน์และสมหวัง โดยมีได้มุ่งแต่เพียงด้านเศรษฐกิจ หากแต่มุ่งพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิตให้อยู่อย่างมีความสัมพันธ์กลมกลืนกับสังคมและธรรมชาติ เสริมสร้างศักยภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่โดยไม่เบียดเบียนลดหรือทำลายสังคมและสิ่งแวดล้อม (Miles,1985)

1.3 ความมั่นคงของชีวิตมนุษย์ หมายถึงการที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปลอดภัยจากความหวาดกลัวภัยที่คุกคามการอยู่รอด สุขภาพอนามัย การทำมาหากิน ตลอดจนความสุขสบายของเขา รัฐพึงพลิกผันทรัพยากรมาสู่การสร้างสรรค์ความผาสุกของประชาชน โดยลดความยากจน ความอดอยากหิวโหย โรคภัยไข้เจ็บ การไม่รู้หนังสือ ความขัดแย้ง การก่อการร้าย ภัยสงคราม การละเมิดสิทธิมนุษยชน การฉ้อราษฎร์ อาชญากรรม การย้ายถิ่น และการกดขี่อันเนื่องจากความต้องการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เป็นต้น (สุภางค์ จันทวานิช, 2539: 70-17)

1.4 การพัฒนาสังคม หมายถึงการทำให้ประชาชนมีชีวิตดีขึ้น สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมของตนได้อย่างมีความสุข ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสมาคมวิจัยคุณภาพแห่งประเทศไทย, 2541: 3)

1.5 การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึงการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน โดยไม่ขัดขวางหรือทำลายความสามารถของคนในยุคต่อไป ที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง โดยมีแผนดำเนินการทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม (คณะกรรมการสิทธิการโลกในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา, กระทรวงการต่างประเทศ, 2537: 4)

1.6 การพัฒนาอุตสาหกรรม เป็นการพัฒนาที่เน้นการเพิ่มปริมาณผลผลิตเพื่อส่งขายในประเทศและส่งออก มุ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม

และนำเครื่องจักรกลมาใช้ในกระบวนการผลิต ก่อให้เกิดการจ้างงานในเขตอุตสาหกรรม กระบวนการผลิตและดำเนินการมักมีการใช้ทรัพยากรอย่างมาก และก่อให้เกิดมลภาวะในด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

2. การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยศึกษาจากแนวคิดต่าง ๆ คือ

2.1 การศึกษาเพื่อการพัฒนา หรือพัฒนาศึกษา (Development Education) หมายถึง โปรแกรมการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ซึ่งกระบวนการทัศนและยุทธวิธีที่สำคัญของพัฒนาศึกษามีพื้นฐานมาจากความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาว่าทฤษฎีนั้น ๆ เกี่ยวกับอะไร และจะทำให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างไร

2.2 การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต หมายถึง กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดเพื่อให้นักเรียนเป้าหมายเกิดการเรียนรู้ โดยมีความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ถูกต้อง และมีทักษะในการปฏิบัติเพียงพอที่จะนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคม ตามที่กำหนดไว้ในเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม ทั้ง 8 ด้านที่พัฒนาขึ้นในการวิจัยนี้

2.3 การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่นำไปสู่ความเป็นพลเมืองที่ได้รับข้อมูล มีทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และสังคม และมีพันธกิจที่จะเข้ามาร่วมรับผิดชอบในลักษณะของปัจเจก และโดยให้ความร่วมมือกระทำการ ที่จะช่วยให้มั่นใจว่ามีสิ่งแวดล้อมที่ดีและเศรษฐกิจที่มั่นคง (PCSD, U.S. Department of Education, 1994: INTERNET)

2.4 การพัฒนารูปแบบการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งหมายถึงการกำหนดสาระสำคัญของกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน คือ แนวความคิดเบื้องต้น รูปแบบการจัดการศึกษา วิสัยทัศน์ การจัดการศึกษา ข้อเสนอแนะนโยบาย หลักการจัดการศึกษา เป้าหมายในการจัดการศึกษา วัตถุประสงค์ ลักษณะที่สำคัญในการจัดการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย กรอบหลักสูตร/เนื้อหา สื่อการเรียน การสอน องค์กรและการจัดการศึกษา ระบบกำกับดูแลและประเมินโครงการ

การศึกษาแนวคิดดังกล่าว ช่วยให้เครื่องชี้วัดที่สร้างขึ้นครอบคลุมสาระที่สำคัญต่อการปรับปรุงชีวิตและสังคมตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนารูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงชีวิตและสังคมตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในเขตอุตสาหกรรม

คำจำกัดความในการวิจัย

1. คุณภาพชีวิต หมายถึงชีวิตที่ดี ที่น่าพอใจ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน

โดยมีปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของชีวิตอย่างพอเพียง มีชีวิตครอบครัวที่สงบสุข มีความมั่นคงปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน มีการศึกษา สามารถพึ่งตนเองได้และมีชีวิตที่สงบสุขตามอัธยาศัย (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสมาคมวิจัยเชิงคุณภาพ, 2541: 4)

2. การพัฒนาสังคม หมายถึงการทำให้ประชาชนมีชีวิตที่ดีขึ้น สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมของตนได้อย่างมีความสุข ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยประชาชนดังกล่าวเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา นำวัฒนธรรมชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมในการพัฒนา ทั้งนี้ต้องไม่เบียดเบียนธรรมชาติ (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสมาคมวิจัยเชิงคุณภาพ, 2541: 1)

3. การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึงการพัฒนาที่สนองตอบต่อความต้องการของประชาชนในปัจจุบัน โดยไม่ต้องทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งจะเป็นความต้องการในอนาคต โดยมีแผนดำเนินการทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม (คณะกรรมการโลกร่วมเรื่องสิ่งแวดล้อม และการพัฒนา, กระทรวงการต่างประเทศ ผู้แปล, 2537: 4)

4. ชุมชนเขตอุตสาหกรรม หมายถึงชุมชนอุตสาหกรรม 2 แห่งในภาคกลาง ซึ่งเป็นพื้นที่วิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชนอุตสาหกรรม 1 (ชื่อสมมุติ) จังหวัดจังหวัดนครปฐม และชุมชนอุตสาหกรรม 2 (ชื่อสมมุติ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

5. เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม หมายถึงเครื่องชี้วัด ที่ประกอบด้วยตัวชี้วัด 8 ด้าน คือ โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม อาชีพและเศรษฐกิจ สุขภาพอนามัยและสาธารณสุข ข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ การศึกษานอกโรงเรียน วัฒนธรรมและจิตใจ ประชาสังคม ความ มั่นคงของชีวิตและสิทธิเสรีภาพ และครอบครัว

6. ระดับเครื่องชี้วัด หมายถึงหน่วยของการจัดเก็บเครื่องชี้วัด จำแนกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสมาคมวิจัยเชิงคุณภาพ, 2541: 73)

7. รูปแบบการศึกษานอกโรงเรียน หมายถึงสาระสำคัญที่ระบุไว้ในหัวข้อต่อไปนี้

7.1 แนวความคิดเบื้องต้น หมายถึง แนวความคิดพื้นฐานที่อธิบายเพื่อให้ข้อมูลเบื้องต้นถึงภาพรวมของสาระที่จะนำเสนอต่อไป

7.2 วิสัยทัศน์ หมายถึง การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกโรงเรียนและพันธกิจที่เขาจะต้องดำเนินการต่อไปเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

7.3 นโยบาย หมายถึงข้อเสนอในด้านแนวทางการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมสำหรับพื้นที่เขตอุตสาหกรรม 2 แห่ง ที่ใช้เป็นกรณีศึกษานี้

7.4 หลักการจัดการศึกษา หมายถึง ข้อคิด หลักการแนวทางปฏิบัติ ที่ผู้จัดการศึกษาต้องยึดเป็นในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคม

7.5 เป้าหมายในการจัดการศึกษา หมายถึง ผลที่ต้องการให้เกิดจากการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน 8 ด้านตามเครื่องชี้วัด คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดลอม อาชีพและเศรษฐกิจ สุขภาพอนามัยและสาธารณสุข ข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ การศึกษานอกโรงเรียน วัฒนธรรมและจิตใจ ประชาสังคม ความมั่นคงของชีวิต และสิทธิเสรีภาพ และด้านครอบครัว

7.6 วัตถุประสงค์ หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งครอบคลุมด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติ

7.7 ลักษณะที่สำคัญในการจัดการศึกษา หมายถึง ลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

7.8 กลุ่มเป้าหมาย หมายถึง ผู้เรียน ผู้เข้ารับการอบรม เข้าร่วมในกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

7.9 กรอบหลักสูตร/เนื้อหา หมายถึง แก่โครงของหลักสูตร/เนื้อหาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดเรียนการสอน การอบรมต่าง ๆ

7.10 สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สื่อการเรียนรู้ การฝึกอบรม อาจเป็นสื่อที่ผลิตขึ้นสื่อจากแหล่งความรู้ และสภาพแวดล้อมในชุมชน สื่อบุคคลได้แก่ ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

7.11 องค์กรและแนวทางการจัดการศึกษา หมายถึง หน่วยงานเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงองค์กรประชาชน ที่เข้าร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน

7.12 การกำกับดูแลและประเมินโครงการ หมายถึง การติดตามดูแล ให้คำแนะนำ ส่งเสริม และสรุปผล โดยองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้

8. กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน หมายถึงกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ชัดเจน อาจจัดเป็นเอกเทศหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น อาจจัดโดยหน่วยงานกรมการศึกษานอกโรงเรียน หรือองค์กรเครือข่าย โดยมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

1. กลุ่มเป้าหมาย คือบุคคลที่มีอายุ 14 ปีบริบูรณ์ หรือพ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ และไม่อยู่ในระบบโรงเรียน
2. ลักษณะของกิจกรรม ยึดหลักของความยืดหยุ่น คล่องตัว ปรับเปลี่ยนไปตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ อาทิ หลักสูตร วิธีการ ระยะเวลา ผู้จัด และสถานที่จัด
3. สาระของกิจกรรม มี 3 มิติ โดย อาศัยความหมายของโกวิท วรพิพัฒน์ (2533: 14) คือ

3.1 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต หมายถึง การศึกษาที่ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ในระดับพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต มุ่งให้กลุ่มเป้าหมายพัฒนากระบวนการเรียนรู้ สามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และรู้จักหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจ

3.2 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาข่าวสารข้อมูล หมายถึง การศึกษาที่ส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายตื่นตัวหาความรู้ ข่าวสารข้อมูลให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

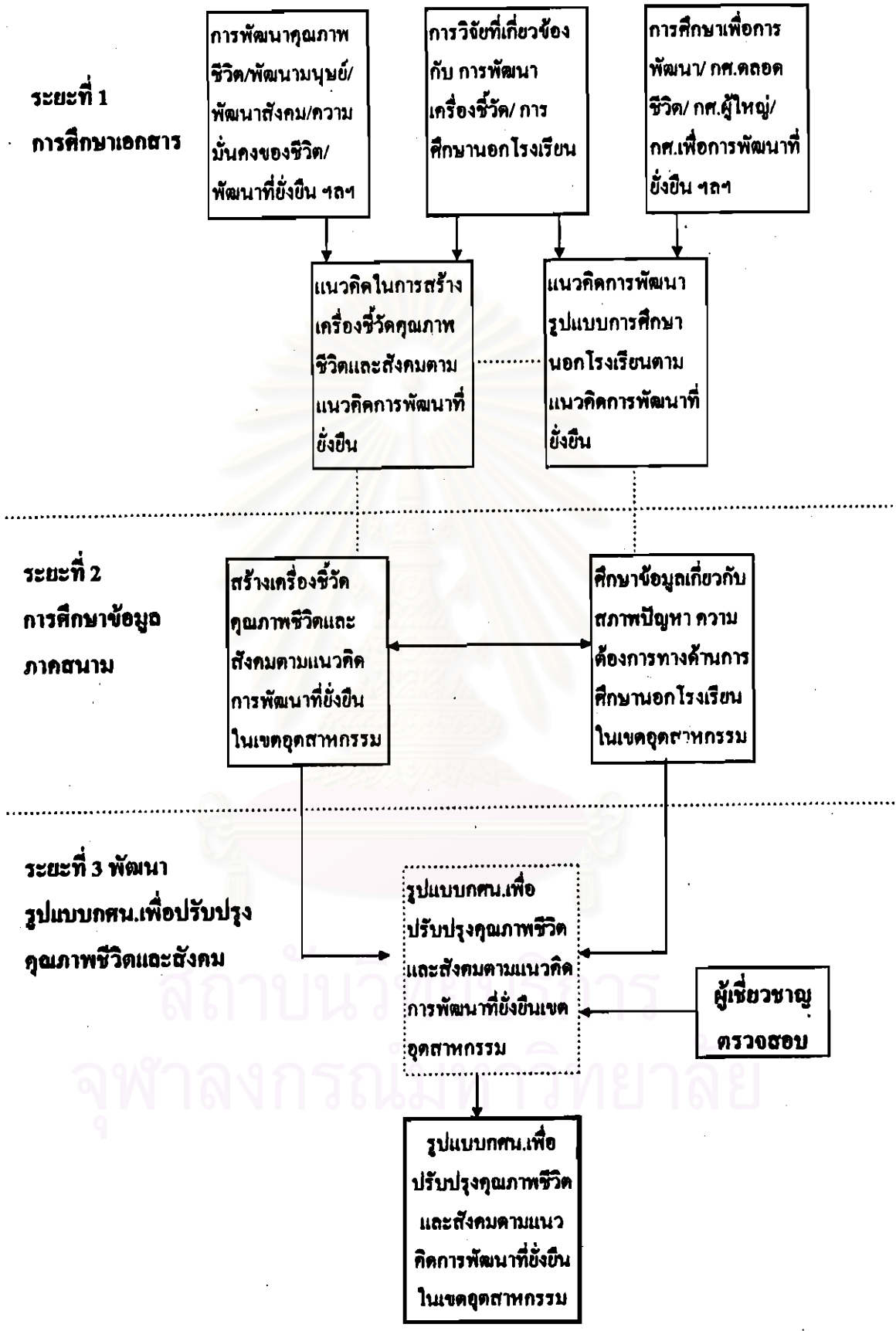
3.3 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะและอาชีพ หมายถึง การศึกษาที่ส่งเสริม พัฒนาความรู้ และทักษะอาชีพให้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อพัฒนา / ประกอบอาชีพของตน

9. กระบวนการเรียนรู้ โดยอาศัยความหมายของสุนทร สุนันท์ชัย (2535: 39) หมายถึง การเรียนรู้ที่ประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

1. ตระหนักในปัญหา หมายถึง การเข้าใจว่าเรื่องใดเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข
2. การหาทางเลือกที่หลากหลาย หมายถึง การกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา
3. กำหนดทางเลือกที่เหมาะสม หมายถึง การตัดสินใจเลือกทางเลือกแก้ปัญหา
4. การเรียนรู้ปฏิบัติการ หมายถึง การดำเนินการตามทางเลือก
5. การปรับปรุงแก้ไข หมายถึง การรวบรวมข้อมูลและปรับปรุงแก้ไข
6. การประเมินผล หมายถึง การสรุปผลการปฏิบัติการ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. กระบวนการสร้างเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการด้านการสร้างเครื่องชี้วัดโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. รูปแบบการศึกษานอกโรงเรียน สามารถนำเสนอให้ชุมชนอุตสาหกรรมที่เป็นพื้นที่วิจัยได้ทดลองนำไปใช้ และพื้นที่อุตสาหกรรมอื่นสามารถประยุกต์ใช้ได้
3. หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนจะได้ข้อมูลเพื่อทำงานอย่างเป็นเครือข่ายในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมในเขตอุตสาหกรรม
4. หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่อุตสาหกรรมจะได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อุตสาหกรรม
5. กระบวนการพัฒนารูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนสามารถใช้เป็นกรณีศึกษาในการพัฒนารูปแบบการจัดศึกษานอกโรงเรียนเฉพาะพื้นที่ เฉพาะกลุ่มได้

แผนภูมิที่ 1 ขั้นตอนการวิจัย